

JINOYAT ISHLARINI YURITISHDA RAQAMLI ODOB-AXLOQ QOIDALARINI
JORIY ETISH ISTIQBOLLARI

Adkhamov Nursulton

Student of Master's degree at Tashkent state university of law

Abstract: *In today's globalization period, new technologies, digital devices, software, various smart technologies are being created every day. This, in turn, complicates the relationship with these digital technologies. In this process, we are required to properly adapt to these new digital relationships, as well as to create and improve existing digital rights frameworks that regulate these digital relationships. In this regard, in this article, the effectiveness of establishing digital rules of conduct in the course of conducting criminal cases has been revealed with sufficient grounds, and suggestions for the legislation related to this area, which need to be implemented in practice, have been developed. After all, compliance with the rules of digital etiquette by the entities conducting criminal cases creates the basis for ensuring the fundamental rights of citizens.*

Key words: *the fourth industrial revolution, digital device, digital evidence, cyber crime, conducting criminal cases, digital etiquette , investigation, court, personal information.*

Adxamov Nursulton Akmalidin o'g'li

*Toshkent davlat yuridik universiteti
magistratura bosqichi talabasi*

Annotatsiya: *Bugungi globallashuv davrida kundan kun yangi texnologiyalar, raqamli qurilmalar, dasturiy ta'minotlar, turli aqli texnologiyalar yaratilmoqda. Bu esa o'z navbatida ushbu raqamli texnologiyalar bilan bog'liq munosabatlarni yanada murakkablashtirmoqda. Mazkur jarayonda bizdan ushbu yangi raqamli munosabatlarga to'g'ri moslashish, shuningdek, ushbu raqamli munosabatlarni tartibga soluvchi raqamli huquqlar asoslarini yaratish va mavjudlarini takomillashtirib borish talab etiladi. Shu munosabat bilan mazkur maqolada jinoyat ishlarini yuritish jarayonida raqamli odo-axloq qoidalarini belgilash samaradorligi yetarli asoslar bilan ochib berilgan hamda qonunchilikka ushbu soha bilan bog'liq, amalda tatbiq etilishi zamon talabi bo'lgan takliflar ishlab chiqilgan. Zero, jinoyat ishlarini yurituvchi subyektlarning raqamli odo-axloq qoidalariga amal qilishi fuqarolarning fundamental huquqlari ta'minlanishiga zamin yaratadi.*

Kalit so'zlar: *to'rtinchi sanoat inqilobi, raqamli qurilma, raqamli dalil, kiber jinoyat, jinoyat ishlarini yuritish, raqamli odo-axloq, tergov, sud, shaxsga doir ma'lumotlar.*

Адхамов Нурсултон Акмалдин угли

*Магистрант Ташкентского государственного
юридического университета*

Аннотация: *В современный период глобализации каждый день создаются новые технологии, цифровые устройства, программное обеспечение, различные умные технологии. Это, в свою очередь, усложняет отношения с этими цифровыми технологиями. В этом процессе от нас требуется должным образом адаптироваться к этим новым цифровым отношениям, а также создавать и улучшать существующие рамки цифровых прав, которые регулируют эти цифровые отношения. В связи с этим в данной статье с достаточным основанием раскрыта эффективность установления цифровых правил поведения в ходе ведения уголовных дел, а также высказаны предложения по законодательству, относящемуся к данной сфере, которые необходимо реализовать на практике. развитый. Ведь соблюдение правил цифрового этикета субъектами, ведущими уголовные дела, создает основу для обеспечения основных прав граждан.*

Ключевые слова: *четвертая промышленная революция, цифровое устройство, цифровые доказательства, киберпреступность, уголовное судопроизводство, цифровая этика, расследование, суд, персональные данные.*

Mavzuning dolzarbligi. Hozirgi To'rtinchi sanoat inqilobi davrida butun dunyo bo'ylab har bir sohada raqamli qurilmalardan foydalanishga o'tilmoqda. Jahon iqtisodiy forumi asoschisi va prezidenti Klaus Shvab ta'kidlaganidek, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bosqichi hech qachon ortga qaytmaydigan jarayon hisoblanadi va bu jarayonlarga dunyo mamlakatlari o'zaro hamkorlik asosida moslashish muhim hisoblanadi.⁴⁹ Texnologiyalarning rivojlanishi esa o'z navbatida jinoyatlarning yangidan yangi turlarining vujudga kelishiga sabab bo'lmoqda. Ushbu yangi turdagi jinoyat ishlarini yuritishning har bir bosqichida kadrlardan raqamli texnologiyalar, shuningdek, raqamli huquqlarni bilish talab etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010-yil 5-oktabrda qabul qilingan PF-6079-sonli "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonida aytilganidek, "Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, barcha tarmoqlar va sohalarda, eng avvalo, davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda."

"Xususan, elektron hukumat tizimini takomillashtirish, dasturiy mahsulotlar va axborot texnologiyalarining mahalliy bozorini yanada rivojlantirish, respublikaning barcha hududlarida IT-parklarni tashkil etish, shuningdek, sohani malakali kadrlar

⁴⁹ To'rtinchi sanoat inqilobi / Klaus Shvab, tarjimon Sarvinoz Qosimova. – Toshkent. NIHOL, 2022. – 248 b.

bilan ta'minlashni ko'zda tutuvchi 220 dan ortiq ustuvor loyihalarni amalga oshirish boshlangan."⁵⁰

Raqamli qurilmalar bilan bog'liq jinoyat ishini tergov qiluvchi tergovchi, masalan, faqat ishga aloqador ma'lumotlarni boshqa ma'lumotlardan farqlay olishi kerak. Bugungi kunda har bir fuqaro o'z shaxsiy ma'lumotlarini, shaxsiy yozishmalarini o'z raqamli qurilmasida saqlaydi. Tergovchi jinoyat ishiga jalb etilgan fuqaroning shaxsiy ma'lumotlari, shaxsiy yozishmalari, shuningdek, boshqa muhim oshkor etilishi mumkin bo'lmagan ma'lumotlarini chetlab o'tishi kerak. Bu qoida esa albatta raqamli odob-axloq qoidalarida belgilab qo'yiladi.

Maqolaning maqsadi jinoyat ishlarini yuritishda raqamli odob-axloq qoidalarini joriy etishning nazariy-amaliy jihatlarini ilmiy tahlil qilish, raqamli taraqqiyot davrida O'zbekiston Respublikasidagi jinoyat ishlarini yuritishda raqamli odob-axloq qoidalarining mohiyati, mazmunini ochish hamda xorijiy tajribani o'rgangan holda raqamli odob-axloq qoidalarini O'zbekistonga mos talqinda qabul qilish bilan bog'liq takliflar ishlab chiqishdan iborat. Maqola maqsadidan kelib chiqqan holda quyidagi bir qancha vazifalar belgilandi:

- rivojlangan xorijiy davlatlarda yaqin yillar davomida qabul qilinayotgan "Raqamli odob-axloq kodeksi"ni nazariy-huquqiy tahlil qilish;
- raqamli dalillar bilan ishlashda raqamli odob-axloq qoidalariga amal qilinishi borasidagi munosabatlarni ilg'or xorijiy tajriba asosida o'rganish;
- jinoyat ishlarini yuritishda O'zbekiston Respublikasi Raqamli odob-axloq qoidalarini joriy qilish istiqbollarini o'rganish;
- jinoyat ishlarini yuritishda raqamli dalillar bilan ishlashga doir normalarni takomillashtirish bilan bog'liq qonunchilikka takliflar berish.

Ushbu maqola mavzusi nisbatan ancha yangi bo'lib, deyarli keng miqyosda o'rganilmagan. Shunga qaramay, bu borada ba'zi olimlar arzirli sa'y harakatlar olib borishgan. Ulardan eng ko'zga ko'ringanlari – Oksford va Boloniya universitetlari professori Luchiano Floridi, Oksford universiteti professorlari Korina Kat hamda Mariarosaria Taddeolar hisoblanadi. Ayniqsa ularning 2019-yildagi "Raqamli etika: uning xususiyatlari va asosi" nomli ilmiy ishi sohadagi muhim yutuq hisoblanadi. Shuningdek, kanadalik olimlar A.Salizin va Florian Martin-Baritular ham ushbu sohada bir qancha ilmiy maqolalar tayyorlashgan. Ularning hammualliflikda yozgan "Raqamlashtirilgan huquqiy etika" nomli ilmiy maqolasi sohani o'rganishda muhim qo'llanmalardan bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur maqolani bir qancha qismlarga bo'lgan holda o'rganamiz, jumladan, dastlab raqamli odob-axloq tushunchasiga umumiy tariff berib o'tiladi, so'ngra xorijiy tajriba tahlil qilinadi.

Insonlar, mashinalar, ma'lumotlar va jarayonlar bugungi dunyoda tobora o'zaro bog'lanib bormoqda. Ma'lumotlarni to'plash va ularni algoritmik tizimlar tomonidan

⁵⁰ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010-yil 5-oktabrda qabul qilingan PF-6079-sonli "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni

qayta ishlashga asoslangan texnologik taraqqiyot bizni muhim ijtimoiy o'zgarishlarga duchor qilmoqda. Shunday vaziyatda har bir davlat organi va boshqa tashkilotlar o'z faoliyatining markaziga insonni qo'yishga intilishi lozim. Asosiy maqsad, xuddi bioetik prinsiplar hozirgi kunga qadar tadqiqot va ishlanmalarda insonlarni boshqarganidek, raqamli asrda ham raqamli axloqiy prinsiplarga aniq rioya qilish hisoblanadi.

Raqamli inqilob sog'liqni saqlashdan tortib aqlli shaharlar va global isishgacha bo'lgan shaxsiy va jamoat hayotini hamda atrof-muhitimizni yaxshilash uchun ulkan imkoniyatlar beradi. Afsuski, bunday imkoniyatlar jiddiy axloqiy muammolar bilan birga keladi. Xususan, "tobora ko'proq shaxsiy ma'lumotlardan keng foydalanish – tanlovlarni shakllantirish va qaror qabul qilish, shuningdek, ularni tahlil qilish uchun algoritmlarga bo'lgan ishonch ortib bormoqda va ko'plab avtomatik jarayonlar ustidan inson ishtiroki yoki nazoratining bosqichma-bosqich kamayishi adolat, mas'uliyat va inson huquqlariga hurmat bilan bog'liq dolzarb savollarni tug'diradi."⁵¹

Kibernizolar

Kibernizolar raqamli texnologiyalarni zudlik bilan yoki bosqichma bosqich buzish yoki buzg'unchi maqsadlarda foydalanish natijasida yuzaga keladi. Oddiy nizolar bilan solishtirganda, kibernizolar tub farqlarni ko'rsatadi: ularning domeni virtualdan jismoniy qurilmalargacha; ularning subyektlari jismoniy shaxslar bilan bir qatorda sun'iy va virtual qurilmalarni o'z ichiga oladi; ularning zo'ravonlik darajasi zo'ravonliksiz va potentsial zo'ravonlik hodisalarigacha bo'lishi mumkin. Bu farqlar zarar, zo'ravonlik, nizolashuvchilar va qurollar kabi asosiy tushunchalar haqidagi tushunchalarimizni qayta ko'rib chiqishga undaydi. Ular, shuningdek, xavflar, huquqlar va majburiyatlar bilan bog'liq jiddiy axloqiy va siyosiy muammolarni keltirib chiqaradi (Taddeo 2012).

Hisob-kitoblar shuni ko'rsatadiki, kiberxavfsizlik bozori 2020-yilga borib 170 milliard AQSh dollarini tashkil qiladi (Markets and Markets 2015), bu kibermakonning progressiv qurollanishi xavfini tug'diradi, bu esa kiberqurollanish poygasini va raqamli ustunlik uchun raqobatni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bilan birga, bugungi kunda kibertahdidlar keng tarqalgan. Ular nishonga olishlari mumkin, ammo fuqarolik infratuzilmasi orqali ham ishga tushirilishi mumkin. Bu mumkin bo'lgan tahdidlarni aniqlash va oldini olish uchun hukumatlar tomonidan qo'llaniladigan yuqori darajadagi nazorat siyosatini boshlashi mumkin (ba'zi davlatlarda allaqachon mavjud). Bunday sharoitda shaxsiy daxlsizlik va anonimlik kabi shaxsiy huquqlar qadrsizlantiruvchi bosim ostida qoladi (Arquilla 1999).

Mas'uliyatni yuklash ham muammoli, chunki kiberziddiyatlar avtonom tizimlar orqali tobora ko'payib bormoqda. Ikkita yaxshi misol: AQSh va Buyuk Britaniyada ishlab chiqilgan Active Cyber Defense dasturlari va "Hukumatga qarshi kurash" tizimlari bo'lib, ular hujum strategiyasini o'zgartirish, kibernizoga moslashish va rivojlanish yo'li bilan kibernizolarda qatnasha oladigan avtonom mashinalarni

⁵¹ Digital Ethics: Its Nature and Scope – Luciano Floridi, Corinne Cath, Mariarosaria Taddeo / October 2019.

o'rganish tizimlaridir. Ikkala holatda ham, ushbu tizimlar tomonidan amalga oshirilgan harakatlar uchun kim yoki nima javobgar va ma'naviy javobgar ekanligi noma'lum.

Agar ushbu kabi muammoli masalalar hal qilinmasa, ular kibernetizolarni tartibga solishga urinishlarni tahdid ostiga qo'yadi, kuchayishini qo'llab-quvvatlaydi va xalqaro barqarorlikni xavf ostiga qo'yadi.

Raqamli axloq kibermakonda sodir etiladigan muammolarni hal qilish uchun qimmatli asosni taklif qiladi. Ma'lumotlar etikasi kibernetizolar va huquqlar o'rtasidagi ziddiyatni hal qilish uchun kontseptual asosni taklif qiladi. Chunki u raqamli obyektlar, (sun'iy) agentlar va kibernetizolarda ishtirok etadigan infratuzilmalarning axloqiy pozitsiyasini yoritadi va shu bilan u adolatli kurash nazariyasining mutanosiblik kabi asosiy tamoyillarini qo'llashni osonlashtiradi. Raqamli etika kibernetizolarni tartibga solishda markaziy rol o'ynaydi, chunki u turli manfaatdor tomonlarning (xususiylar kompaniyalar, davlat idoralari va fuqarolar) roli va mas'uliyatini tushunishga yordam beradi va ularning xatti-harakatlari haqida ma'lumot beradi. Adolatli va samarali tartibga solishni ta'minlash uchun bu muammolar hali tug'ilmagan bo'lsa-da, hal qilinishi kerak.

Raqamli axloq va maxfiylik o'zi nima?

Raqamli odob-axloqning ko'plab rasmiy ta'riflari mavjud – Vikipediya, masalan, raqamli odob-axloqni (shuningdek, axborot etikasi, deb ataladi) jamiyatdagi insoniy xulq-atvorni tartibga soluvchi me'yorlar va axloq qoidalarining ma'lumotni yaratish, tashkil etish, tarqatish va ishlatish o'rtasidagi munosabatlarga qaratilgan bo'limi, deb ta'riflaydi.

Turli mamlakatlarda qabul qilinayotgan "Raqamli odob-axloq kodeksi"ning maqsadi raqamli faoliyatda davlat tashkilotlari tomonidan qo'llanilishi kerak bo'lgan xatti-harakatlar tamoyillarini belgilashdan iborat.

Ushbu maqolada raqamli odob-axloq raqamli ma'lumotlari qanday saqlanishi, ishlatilishi va almashilishi, shuningdek, dalil sifatida ma'lumotlarni taqdim etish uchun raqamli qurilmalardan qanday foydalanish kerakligiga doir masalalarni yoritish maqsad qilingan.

Xulosa shuki, raqamli odob-axloq axloqiy qadriyatlar bilan bog'liq: bu jinoyat ishlarini yurituvchi organ raqamli sohada nima qilishi mumkinligi bilan emas, balki u nima qilmasligi kerakligi bilan bog'liq.

Bu esa o'z navbatida shaxslar haqidagi raqamli ma'lumotlarni to'playdigan va ishlatadigan tashkilotlarga bir qator majburiyatlarni yuklaydi, jumladan:

1. Foydalanuvchilar haqidagi ma'lumotlarni yig'ish va saqlash uchun ruxsat so'rash.
2. Foydalanuvchilarga ular haqidagi ma'lumotlarni o'chirishni so'rash huquqini berish.
3. Foydalanuvchilarga to'plangan va saqlangan shaxsiy ma'lumotlarga kirish huquqini berish.

Buning ma'nosi shundan iboratki, agar ular ruxsati bo'lsa jinoyat ishlarini yurituvchi davlat organi va mansabdor shaxsi o'z xizmatlaridan foydalanuvchilari haqidagi shaxsiy ma'lumotlarni to'plashlari va saqlashlari mumkin.

Yuqorida sanab o'tilgan majburiyatlarning ahamiyatini va zaruratini tezroq tushunib yetish bugungi kun talabi hisoblanadi. Chunki, raqamli texnologiyalar orqali sodir etiladigan jinoyatlar soni kun sayin oshib bormoqda. Bu jarayonda har bir raqamli dalillar va boshqa ma'lumotlar bilan ishlovchi subyekt boshqa shaxslarning shaxsiga doir ma'lumotlariga kirish huquqi orqali ularning huquq va manfaatlariga dahl etishi tabiiy holga aylanmoqda. Bu jarayondan esa bevosita o'z shaxsiy ma'lumotlari to'planayotgan shaxs aynan qanday ma'lumotlar to'planganligi haqida xabar topgan zahoti huquqni muhofaza qilish organlariga murojaat qilish huquqi bo'lmog'i lozim.

Xorijiy tajriba. Raqamli taraqqiyot tomonidan taqdim etilgan imkoniyatlardan foydalanish va raqamli ma'lumotlar bilan ishlash jarayonida vujudga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni minimallashtirish uchun odamlarning ishonchi juda muhim hisoblanadi. Xavfsizlik, ishonchlilik va mas'uliyatni qabul qilish raqamli innovatsiyalarni loyihalashda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan jihatlarning bir qismini tashkil etadi. Mazkur vaziyatlarni hisobga olgan holda Germaniya Federal Respublikasi hukumati 2021-yil iyul oyidan kuchga kirgan raqamli texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlarni loyihalash va ishlab chiqishda **20 ta raqamli axloqiy prinsiplarni** ishlab chiqdi.

Bu prinsiplar umumiy asosiy talablarga ega bo'lib, ularni bajarishga har bir raqamli dalillar va ma'lumotlar bilan ishlovchi subyekt intilishi lozimligi ta'kidlanadi. Shunday qilib, ko'rsatmalar amaldagi qonunchilik va inson huquqlari bo'yicha inkor etib bo'lmaydigan majburiyat bilan bog'langan. Ushbu kodeksda inson huquqlarida mavjud bo'lgan inson qadr-qimmatini himoya qilish muhim tushuncha sifatida e'tirof etiladi. Raqamli axloqiy me'yorlar bilan hatto hozirgi kundagi tegishli qonunlar va qoidalardan ham chetga chiqiladi. Raqamli odob-axloq prinsiplari amaldagi qonunlar va qoidalardan qanchalik yuqori bo'lsa, ular mas'uliyatli qarorlar qabul qilishda muhim o'rin egallaydi. Bu prinsiplar boshidanoq raqamli rivojlanishga kiritilgani juda muhimdir. Bundan tashqari, biznes vakillari va yangi texnologiyalarni ishlab chiquvchilar ushbu prinsiplarga rioya qilish uchun Raqamli odob-axloq bo'yicha maslahat paneliga murojaat qilishlari mumkin hisoblanadi.⁵²

Germaniyada 2021-yil may oyidan boshlab amal qilayotgan quyidagi prinsiplar barcha raqamli mahsulotlar va jarayonlarni ishlab chiqish, tijoratlashtirish yoki ulardan foydalanishga taalluqlidir. Amalda esa, ular, masalan, rivojlanishning turli bosqichlari uchun turli xil ahamiyatga ega bo'ladi va barcha prinsiplar barcha loyihalar yoki jarayonlarga taalluqli bo'lavermaydi.

Germaniyaning Raqamli odob-axloq kodeksi ikki qismga bo'linadi: Umumiy qism va Ilova. Umumiy qismda beshta asosiy prinsiplar sanab o'tilgan bo'lib, ular o'z

⁵² Code of Digital Ethics – Version 1.0, July 2021 / Merck KGaA, Darmstadt, Germany.

navbatida har biri uchtdan quyi prinsiplarga asoslanadi. Beshta asosiy prinsiplar quyidagilar: **avtonomiya, adolat, ishonchlilik, zarar yetkazmaslik va shaffoflikdir.**

Xususan, raqamli huquqlarda **adolat** deganda, raqamli takliflarda adolat himoya qilinishi tushuniladi.

Adolat insonga qaratilgan raqamli takliflarning asosiy qismi ekanligi tan olinishi kerak. Raqamli resurslarni adolatli taqsimlash kerak va uzoq muddatda kamsitishning oldi olinishi lozim. Shuning uchun adolat prinsipiga amal qilishda uchta prinsipga – *xolislik, tenglik va mutanosiblikka* tayangan holda harakat qilinishi kerak.

Avtonomiya prinsipida esa, raqamli takliflarda har bir insonning avtonomiyasi, ya'ni shaxsiyati hurmat qilinishi belgilab qo'yilgan.

Har bir inson o'z maqsadlarini qo'yib o'z g'oyalari ko'ra yashash huquqiga ega ekanligi tan olinadi. Insonlar boshqalarning manfaatlariga zarar bermagan holda o'z standartlariga ko'ra o'z qarorlarini qabul qilishlari kerak. Ushbu qoida raqamli texnologiyalarda ma'lumotlarni uzatishda yoki ma'lumotlar algoritm yordamida baholashga ham tegishli. *Tushuntirish, maxfiylik va savodxonlik* prinsiplari avtonomiyaning quyi prinsiplari hisoblanadi.

Foydalilik prinsipi: Raqamli takliflar orqali shaxslar va jamiyatning ehtiyojlari va farovonligi targ'ib qilinadi.

Raqamli takliflar shaxslar va jamiyat farovonligini oshirish salohiyatiga ega ekanligi tan olinishi lozim. Ushbu ijobiy ta'sirga qisqa, o'rta va uzoq muddatda erishish aynan Germaniya hukumati tomonidan reja qilingan. Foydalanuvchilarning aniq imtiyozlarga ega bo'lishi ta'minlanishi lozim. Ma'lumotlar va algoritmik tizimlardan foydalangan holda *xavfsizlik, barqarorlik va mas'uliyat* prinsiplariga asoslangan uchta ko'rsatmalarga muvofiq harakat qilinadi.

Zarar yetkazmaslik prinsipiga asosan, raqamli takliflar orqali zarar yetkazishdan qochish talab etiladi.

Raqamli xizmatlarga oid ko'plab qarorlarda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan va potensial xavf o'rtasida murosaga kelish kerakligi tan olinishi lozim. Muhim qarorlar uchun individual variantlarning afzalliklari va kamchiliklari yaxshilab baholanishi kerak. Insonlar har doim ushbu baholashning markazida turadilar. Ko'rsatmalar *ishonchliligi, nazorat qilinishi va mas'uliyat* zararni oldini olishga yordam beradi.

Raqamli huquqda shaffoflik deganda raqamli takliflar uchun iloji boricha shaffoflikka intilish tushuniladi.

Ma'lumotlar va algoritmik tizimlardan foydalanish bo'yicha ochiq muloqot muhimligi tan olinishi kerak. Boshqa shaxslar keying rejalar va xatti-harakatlar haqida tegishli darajada xabardor qilinishi kerak. *Kuzatuvchanlik, interaktivlik va tushunarlik* prinsiplari shaffoflikka erishishga yordam beradi.⁵³

Germaniyaning Raqamli odob-axloq kodeksining ushbu maxsus qismida davlat organlari va tashkilotlar raqamli takliflar, raqamli dalillar bilan ishlashda qanday prinsiplarga asosan ish olib borishlari belgilab qo'yilgan. Ilova qismida esa,

⁵³ Code of Digital Ethics – Version 1.0, July 2021 / Merck KGaA, Darmstadt, Germany.

prinsiplarga batafsil ta'rif berib o'tilgan. Boshqa bir qator Yevropa davlatlarida ham bugungi kunda raqamli etik qoidalar qonun normasi sifatida belgilab qo'yilmoqda. Bizning davlatimizda ham jinoyat ishlarini yuritishda raqamli odob-axloq qoidalari ushbu xorijiy davlatlar tajribasi asosida belgilab qo'yilishi bugungi zamon talabi hisoblanadi.

Xulosa. Fikrlarni umumlashtiradigan bo'lsak, jinoyat ishlarini yuritishda raqamli odob-axloq qoidalarini belgilash va uni yahtid kodeks shakliga keltirish, shuningdek, raqamli ma'lumotlar bilan ishlaydigan har bir jinoyat ishlarini yurituvchi subyektning ushbu raqamli odob-axloq qoidalariga rioya etishini ta'minlash kerak, degan fikrga kelishimizga quyidagilar asos bo'lmoqda:

Birinchiidan, raqamli taraqqiyot davrida O'zbekistonda ushbu sohadagi, ya'ni kiberjinoyatlar soni tobora ortib bormoqda. Bu esa ushbu raqamli makondagi jinoyatlarni tergov qilish sohasidagi qonunchilikni takomillashtirishni kun tartibiga qo'yadi. Bir narsa aniq – raqamli taraqqiyot faqat jadal rivojlanishda davom etadi hamda kiberjinoyatlarni fosh etish bilan bog'liq masalalar yildan yilga zamonga moslashtirib borishni talab etadi.

Ikkinchiidan, kiberjinoyatlarni tergov qilishda, umuman olganda, jinoyat ishlarini yuritishning boshqa bosqichlarida ham raqamli dalillar bilan ishlashda inson huquqlari to'liq ta'minlanishi kerak. Buning sabablaridan biri bu bugungi kunda har bir shaxs o'z shaxsiy va boshqalarga oshkor etilishi mumkin bo'lmagan ma'lumotlarni raqamli qurilmalarda saqlamoqda. Ushbu ma'lumotlarning daxlsizligini ta'minlashning huquqiy asosi yaratilishi kerak hamda bu eng avvalo, raqamli odob-axloq qoidalarida belgilab qo'yilishi lozim.

Zero, zamonaviy voqelikni hisobga olgan holda “raqamli odob-axloq”ning asosiy tushunchalarini belgilash uchun ushbu tushunchalarning asosiy elementlarini aniqlash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish va Raqamli odob-axloq kodeksining jinoyat ishlarini yuritish sohasiga jroyiy etilishi masalasini kun tartibiga qo'yish hamda qabul qilingan raqamli odob-axloq normalariga jinoyat ishlarinini yuritishning har bir subyektlarini rioya etishlari mexanizmini ishlab chiqish, shuningdek, ularga og'ishmay amal qilinishini nazoratga olish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. To'rtinchi sanoat inqilobi / Klaus Shvab, tarjimon Sarvinoz Qosimova. – Toshkent. NIHOL, 2022. – 248 b.;
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010-yil 5-oktabrda qabul qilingan PF-6079-sonli “Raqamli O'zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi farmoni.;
3. Digital Ethics: Its Nature and Scope – Luciano Floridi, Corinne Cath, Mariarosaria Taddeo / October 2019.;

4. Code of Digital Ethics – Version 1.0, July 2021 / Merck KGaA, Darmstadt, Germany.;
5. Ilmiy ish: –Raqamli etika: uning xususiyatlari va asosi|| / Oksford va Boloniya universitetlari professori Luchiano Floridi, Oksford universiteti professorlari Korina Kat hamda Mariarosaria Taddeo / 2019.;
6. Ilmiy maqola: –Raqamlashtirilgan huquqiy etika|| / A.Salizin, Florian Martin-Baritular / 2021.